

KATECHEZA DOROSŁYCH

Praca zbiorowa pod redakcją
ks. Kazimierza Misiaszka
i ks. Józefa Stali

ACADEMICA

81

© by Wydawnictwo BIBLOS, Tarnów 2009

ISBN 978-83-733275-4-2

Nihil obstat:

Tarnów, dnia 28.04.2009 r.

Ks. prof. PUSC dr hab. Janusz Królikowski

Imprimatur:

Kuria Diecezjalna

OW-2/21/09, Tarnów, dnia 30.04.2009 r.

Wikariusz Generalny

† Władysław Bobowski

Recenzja:

Ks. dr hab. Jerzy Kostorz (UO)

Dr hab. Elżbieta Osewska (UKSW)

Druk:

Poligrafia Wydawnictwa Biblos

Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej

Biblos

Plac Katedralny 6, 33-100 Tarnów

tel. (0-14) 621-27-77

fax (0-14) 622-40-40

e-mail: biblos@biblos.pl

<http://www.biblos.pl>

ROZDZIAŁ III

KATECHEZA DOROSŁYCH W PROCESIE BUDOWANIA KOŚCIOŁA DOJRZAŁEGO

W posoborowej katechetyce używa się powiedzenia analogicznego do znanej zasady określającej związek Eucharystii i Kościoła; mówi się „Kościół tworzy katechezę”, a „katecheza tworzy Kościół”¹. Ten teologiczny aspekt dotyczy każdej grupy uczestników katechezy, ale szczególnie odnosi się do dorosłych, oni bowiem uczestniczą – angażując się w różnym stopniu – także w katechezie dzieci i młodzieży. Często właśnie dorośli negatywnie oceniają Kościół organizujący katechezę. Sądzą oni, że kryzys wiarygodności Kościoła w naszym kraju ma związek z jego historią i stosunkiem do społeczeństwa, a także z pewnymi aspektami historycznymi i instytucjonalnymi. Zwłaszcza niektóre środowiska krytykują Kościół za jego zaangażowanie polityczne bądź udział w szkolnej edukacji dzieci i młodzieży².

¹ A. Kiciński, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2007, s. 54-61.

² Podobne doświadczenia mają miejsce w innych regionach świata. Yves Congar, przypominając ankietę Francuskiego Instytutu Badania Opinii Publicznej, stwierdza, że wyniki wszelkich badań na temat tego, jak jest postrzegany Kościół, są tyleż interesujące, co rozczarowujące. Interesujące – jak każdy przyczynek dokumentalny. Rozczarowujące – bo nigdy nie docierają do głębi. Zachęca on, by pójść dalej i szukać prawdziwych odpowiedzi. Według niego w typowej ankiecie na ten temat wciąż są pytania o najbardziej zewnętrzne elementy praktyki religijnej (postawy występujące przy okazji uroczystych ceremonii czy aktów administracyjnych), które szybko

Problem, jaki się rodzi, ma naturę teologiczną, nie jest on jedynie skutkiem medialnej krytyki Kościoła. Wciąż aktualne są słowa kardynała Josepha Ratzingera, który w wywiadzie z Vittorio Messori zauważył, że wiele osób nie odrzuca Kościoła jawnie, z rozmysłem, lecz odchodzi od niego po cichu, gubiąc prawdziwie katolicki sens jego rzeczywistości. Wielu już nie wierzy, że chodzi o tę rzeczywistość, której chciał sam Chrystus³. Na co więc należy zwrócić uwagę w katechezie dorosłych, aby budowała ona Kościół dojrzały?

1. KATECHEZA JEST WYCHOWANIEM DO ROZUMIENIA ISTOTY KOŚCIOŁA

Punktem wyjściowym katechezy dorosłych musi być aspekt personalistyczny. Dorosły jako osoba⁴ poznaje wielki plan Bożej miłości zawarty w osobie i dziele zbawczym Jezusa Chrystusa (personalistyczny aspekt katechezy łączy się tu z chrystocentrycznym). Niemniej nie może tego planu zrealizować bez wspólnoty, bez Kościoła⁵. Konieczny jest zatem w katechezie dorosłych wymiar eklezjalny.

W naszych uwarunkowaniach historycznych trudno przezwyciężyć model eklezjologiczny o przewadze instytucjonalnej

przechodzą w pytania o relację z klerem. Por. Y. Congar, *Kościół, jaki kocham*, Kraków 1997, s. 82.

³ Por. *Raport o stanie wiary. Z kardynałem Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*, Kraków-Warszawa 1986, s. 39.

⁴ Por. A. Kiciński, *Dorosły jako podmiot katechezy*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 141-158. Katecheza każdej grupy adresatów – jako posługa Słowa mająca na celu wychowanie w wierze – jest z konieczności eklezjalna. Istnieje tak ścisła więź pomiędzy Kościołem a katechezą, że każdej koncepcji eklezjologicznej odpowiada określona wizja katechezy i każda forma katechezy zakłada pewną eklezjologię.

⁵ Por. F. Blachnicki, *Katechetyka fundamentalna. Pisma Katechetyczne II*, red. M. Marczewski, Warszawa 2006, s. 203n.

i jurydycznej. Łatwo zauważyć, że model nazwany „piramidalnym”, „hierarchicznym”, „społeczno-jurydycznym” ma nadal dość mocne korzenie. Wciąż aktualny jest podział na Kościół nauczający (papież, biskupi, kapłani) i Kościół nauczany (świeccy), na pasterzy i trzodę, na aktywnych i biernych⁶.

Niewątpliwie zadaniem katechezy dorosłych w procesie budowania Kościoła dojrzałego jest zgłębienie eklezjologii Soboru Watykańskiego II. Katecheza dorosłych będzie więc wsłuchiowaniem się w słowo Boże i wczytywaniem w soborowe przesłanie skoncentrowane na ukazywaniu „planu przedwiecznego Ojca, który na skutek najzupełniej wolnego i niezgłębionego zamysłu swej mądrości i dobroci stworzył cały świat, a ludzi postanowił wynieść do udziału w życiu Bożym; nie opuścił ich też po upadku w Adamie, dając im nieustannie pomoce do zbawienia przez wzgląd na Chrystusa, Odkupiciela, który «jest obrazem Boga niewidzialnego – Pierworodnym wobec każdego stworzenia» (Kol 1,15). Wszystkich zaś wybranych Ojciec przed wiekami «poznał i przeznaczył na to, by się stali na wzór obrazu Jego Syna, aby On był Pierworodnym między wielu braćmi» (Rz 8,29). Wierzących zaś w Chrystusa postanowił zgromadzić w Kościele świętym, który – już od początku świata zapowiedziany przez prefiguracje, cudownie przygotowany w historii narodu izraelskiego i w starym przymierzu, ustanowiony w czasach ostatecznych – został objawiony przez wylanie Ducha, a w końcu wieków osiągnie chwalebne dopełnienie” (KK 2).

Katecheza, zachęcając do wspólnotowego słuchania słowa Bożego i czytania dokumentów Magisterium, pomaga wychowywać do rozumienia Kościoła, zwłaszcza jeśli skupia się

⁶ Ciekawym zjawiskiem, rzadko występującym w innych krajach i trudnym do interpretacji, jest udział w zasadzie tylko osób duchownych w organizowaniu wszystkiego w Kościele. Nawet w tak chwalebnych inicjatywach, jak piesze pielgrzymki, to duchowni organizują służby medyczne, kwatermistrzowskie i inne. Oni są „aktywni”, natomiast inni – świeccy przeważnie tylko pomagają.

wokół eklezjologii „komunii” i „służby”. Jednak w obecnej sytuacji najistotniejsze w katechezie dorosłych jest ukazanie prawdy, że Kościół ma sens tylko w odniesieniu do Jezusa Chrystusa i do Ewangelii. Głoszenie Jego życia, które nie bierze pod uwagę tego odniesienia, nie jest wystarczające i nie jest katechezą.

2. KATECHEZA JEST MIEJSCEM DOŚWIADCZENIA KOŚCIOŁA

Nie ma lepszej katechezy dorosłych w procesie budowania Kościoła dojrzałego niż uczestnictwo w życiu Kościoła, które w swej tajemniczej głębi jest życiem świętej liturgii – zwłaszcza, gdy mamy na uwadze jego pełny wymiar chrześcijański, w którym przekracza ono sam kult i staje się szkołą wiary. Katecheza ludzi dorosłych będzie dojrzała, jeśli poprzez liturgiczne przeżywanie misterium Chrystusa włączymy ich w Boży plan zbawienia, a przede wszystkim – niezależnie od ich praktyk religijnych i nawet najlepiej przygotowanych nabożeństw – pomożemy im otworzyć się na działanie słowa Bożego; wówczas możemy mówić, że doświadczamy Kościoła.

Emilio Alberich podkreśla, że katecheza nie tylko realizuje się w Kościele i o nim mówi, ale także jest sama w sobie doświadczeniem Kościoła (pozytywnym lub negatywnym – zależnie od jej jakości). Dlatego jest tak ważne, aby katecheza dorosłych umożliwiła pozytywne doświadczenie Kościoła i aby było ono bezpośrednie oraz jasno wydobywające jego walor wychowawczy, właściwy zresztą każdemu doświadczeniu⁷.

⁷ Por. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 172.

3. KATECHEZA JEST CZYNNIKIEM ODNOWY KOŚCIOŁA

Katecheza dorosłych jest ważnym czynnikiem odnowy Kościoła. O ile wcześniej jej celem było włączenie dorosłych w Kościół, o tyle dzisiaj celem tym jest uczynienie ich Kościołem⁸. Wcześniej wysiłki szły w kierunku zachęcenia dorosłych do udziału w uroczystościach kościelnych. Obecnie katecheza tych osób jest organiczną i systematyczną formacją wiary. Tym, co odróżnia tę katechezę od innych form głoszenia wiary, jest żywe i organiczne pogłębienie misterium Chrystusa. Ta formacja już nie może być tylko nauczaniem; ma ona być pogłębieniem całego życia chrześcijańskiego. Chodzi więc o wychowanie do poznania i do życia wiarą tak, by cały człowiek, w jego najgłębszych pokładach, był ożywiany przez słowo Boże i czuł się częścią Kościoła.

Katecheza dorosłych staje się czynnikiem odnowy Kościoła, gdyż wciela soborowe nauczanie, w którym przedstawia Kościół jako Lud Boży: „Podobało się jednak Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wyłączeniem wszelkich wzajemnych powiązań, lecz ustanowić ich jako lud, który uznałby Go w prawdzie i Jemu święcie służyć” (KK 9). Treść tej nauki została zamknięta w jednym z pierwszych zdań Konstytucji *Lumen gentium*: „Kościół jest w Chrystusie jakby sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK 1). Katecheza dorosłych będąca rzeczywistością Kościoła-Komunii, zajmuje

⁸ Por. E. Alberich, *Adulti e catechesi. Elementi di metodologia catechistica dell'età adulta*, Leumann (Torino) 1993, s. 112-118. Profesor E. Alberich bez wątpienia należy do jednych z najwybitniejszych współczesnych katechetów. Aby jednak dobrze go zrozumieć, trzeba poznać cały jego dorobek. W cytowanej bowiem książce ostro krytykuje Kościół, mówiąc, że dopiero po Soborze Watykańskim II zaczęła raczkować katecheza dorosłych, a już w następnej pozycji ukazuje bogactwo inicjatyw na tym polu. Por. E. Alberich, A. Binz, *Forme e modelli di catechesi con gli adulti*, Leumann (Torino) 1995.

centralne miejsce wewnątrz owego „misterium”, którym jest Boży plan zbawienia ludzkości. Istotne dla współczesnej koncepcji tej katechezy w kontekście odnowy Kościoła są słowa Jana Pawła II: „Właśnie dlatego właściwe rozumienie pojęcia kościelnej komunii nie może się zamykać w obrębie zwykłej interpretacji socjologicznej i psychologicznej. Kościół-Komunia to «nowy» lud, lud «mesjaniczny», który «ma za głowę Chrystusa (...). Udziałem tego ludu stała się godność i wolność synów Bożych (...). Prawem jego stało się przykazanie nowe miłowania, jak Chrystus nas umiłował (...). Celem jego wreszcie – Królestwo Boże (...). [Został on] ustanowiony przez Chrystusa dla wspólnoty życia, miłości i prawdy». O jedności pomiędzy członkami nowego Ludu – a jeszcze wcześniej, o ich jedności z Chrystusem – stanowią więzy nie «ciała» i «krwi», lecz «ducha», a ściślej więzy Ducha Świętego, którego wszyscy ochrzczeni otrzymują w darze” (ChL 19).

Dla katechezy dorosłych istotne jest określenie właściwego horyzontu eklezjologicznego, aby wszyscy jej uczestnicy odczytali swoje dary i charyzmaty w celu budowania Kościoła. Tylko wtedy, gdy dorośli wezmą do rąk księgę Ewangelii, gdy przyjmą ją od Pana, który stale nam ją przekazuje za pośrednictwem swojego Kościoła (por. Ap 10,8), połączą ją (por. Ap 10,9), aby stała się życiem naszego życia (por. EE 65), prawda, że *ecclesia semper reformanda est*, będzie żywa i będzie wszystko odnawiała.

4. KATECHEZA TWORZY PRZEKONUJĄCY OBRAZ KOŚCIOŁA

Katecheza dorosłych będzie budowała Kościół dojrzały, jeśli całościowo uwzględni wszystkie jego znamiona. Jako systematyczny proces wtajemniczania dorosłych w tajemnicę Kościoła ma ona swoją treść w Nicejsko-Konstantynopolitańskim Symbolu wiary. Symbol ten określa cztery znamiona Kościoła: jeden, święty, powszechny i apostołski. Znamiona te są głęboko

osadzone w bycie historycznym, ściśle ze sobą związane oraz od samego początku interpretowane jako znaki rozpoznawcze Kościoła Chrystusowego. Na ich podstawie Sobór Watykański II stwierdził, że Kościół Chrystusowy trwa w Kościele katolickim, chociaż i poza jego organizmem znajdują się liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy (por. KK 8).

W katechezie należy pamiętać, że wymienione znamiona to z jednej strony nadprzyrodzone uposażenie Chrystusowego Kościoła, z drugiej zaś przedmiot jego katechezy troszczącej się o ich zachowanie i rozwój. Razem stanowią one nadprzyrodzony potencjał zobowiązujący wszystkich członków Kościoła do kontynuowania tego typu katechezy.

Katecheza dorosłych będzie budowała Kościół dojrzały, jeśli poprawnie ukaże, że Kościół jest jeden. Pomocne w tego typu katechezie jest Kompendium KKK⁹, które odpowiada na pytanie: Dlaczego Kościół jest jeden? „Kościół jest jeden ze względu na swoje źródło: wzorem jest jedność w Trójcy Osób jednego Boga i Syna w Duchu Świętym; jest jeden ze względu na swego Założyciela i Zwierzchnika, Jezusa Chrystusa, który przywraca jedność wszystkich ludzi w jednym Ciele; jest jeden ze względu na swoją duszę, którym jest Duch Święty, jednoczący wszystkich wiernych w komunii z Chrystusem. Kościół wyznaje jedną wiarę, posiada wspólne celebrowanie sakramentów, jedną sukcesję apostołską, jedną wspólną nadzieję i ożywia go ta sama miłość” (KKKK 161).

O ile katecheza o jedności Kościoła, która oznacza jego powtarzalność (jedność numeryczną), nie budzi żadnych obaw, ponieważ nie ma drugiego Arcykapłana czy Pośrednika i nie ma innego Ducha, o tyle – co podkreśla A. Czaja¹⁰ – złożoną kwestią jest jedność Kościoła oznaczająca jego niepo-

⁹ Por. A. Kiciński, *Dialog Mistrza z uczniami. Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, „Katecheta” (2005) 10, s. 16-22.

¹⁰ Ta część rozważań jest opracowana na podstawie myśli wybitnego eklezjologa polskiego. Por. A. Czaja, *Kościół*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 399-405.

dzielność (jedność esencjalną). W godzinie swej męki Chrystus wyraźnie o nią prosi. Modli się do Ojca, „aby wszyscy stanowili jedno” (J 17,21). W katechezie dorosłych istotna jest prawda, że jedność esencjalna Kościoła, nie jest postulatem wyłącznie Drugiej Osoby Boskiej. Podział jest wprawdzie faktem, jest wyraźnie widoczny, nie niszczy jednak pełnej i pewnej jedności Kościoła, gdyż swoje źródło znajduje ona „w jedności trynitarniej Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (UUS 8). Jej gwarancją jest permanentne trwanie Kościoła w Chrystusie, a Jego Duch, jako jeden i ten sam w Chrystusie i we wszystkich chrześcijanach, jest jej ostatecznym Sprawcą i Stróżem. Jak przenika On głębokości Boga (1 Kor 2,10n), tak wnika też w ludzkie wnętrza i – nie zniewalając i nie zadając gwałtu – sprawia, że wszyscy stanowią jedno, kształtują konkretną wielość w jedności.

Katecheza dorosłych będzie budowała Kościół dojrzały, jeśli poprawnie ukaze, że Kościół jest święty. Jaki sens ma dzielenie się prawdą, że Kościół jest święty? Świętość Kościoła jest zakorzeniona w obiektywnej świętości Boga; wiąże się z obecnością Chrystusa i Ducha Świętego w Kościele, a także depozytem Objawienia Bożego i sakramentów, które – jako pochodzące od Boga – są święte Jego świętością. W katechezie trzeba jasno ukazać, że ta prawda nie wyklucza grzeszności, której źródłem jest człowiek i jego błędne korzystanie z darów rozumu i wolności. Dlatego w dojrzałej katechezie często jest przedstawiana zasada, że Kościół jest święty świętością Boga, a grzeszny grzesznością swoich członków. Zadaniem dojrzałej katechezy jest doprowadzenie jej uczestników do świętości subiektywnej. Do osiągnięcia tego celu prowadzi postępowanie zgodne z normami moralnymi. Wszyscy są wezwani do świętości, aby świętość Boga mogła jaśnieć na obliczu Kościoła (por. KK 39-40).

Katecheza dorosłych będzie budowała Kościół dojrzały, jeśli poprawnie ukaze, że Kościół jest powszechny. Dojrzały Kościół bowiem to właśnie Kościół powszechny, który ma

źródło w pełni Chrystusa. On po swoim zmartwychwstaniu, królując wraz z Ojcem i Duchem, wszystko ogarnia, i tak będzie aż do skończenia świata. W katechezie należy przybliżyć tę prawdę, gdyż oznacza ona uniwersalizm geograficzny, osobowy i czasowy, tzn. raz na zawsze przeznaczenie Kościoła dla wszystkich ludzi wszystkich czasów (powszechność zewnętrzna), oraz całkowitość Kościoła, tzn. jego uposażenie na zawsze w pełnię łaski, prawdy i wszelkich środków zbawczych (powszechność wewnętrzna). Skuteczne docieranie z ową pełnią do konkretnych ludzi jest zadaniem katechezy. Musi więc ona być zaangażowana w proces budowania Kościoła dojrzałego zarówno *ad extra*, jak i *ad intra*. Najpierw kieruje swoje nauczanie do niewierzących i tych, którzy żyją w stanie obojętności religijnej. Celem jej zatem jest głoszenie Ewangelii i wezwanie do pierwszego nawrócenia, a następnie – poprzez towarzyszenie na drodze rozwoju ku dojrzałości – włączenie nawróconego we wspólnotę chrześcijańską. W dojrzałej katechezie trzeba pamiętać, że relacja między tymi dwiema formami posługi Słowa jest relacją rozróżnienia w komplementarności (por. DOK 61).

Katecheza dorosłych będzie budowała Kościół dojrzały, jeśli poprawnie ukaże, że Kościół jest apostołski. Dojrzały Kościół to Kościół apostołski. Jego apostołskość oznacza ściśle związanie eklezjalnej rzeczywistości z Kolegium Dwunastu Apostołów. Chodzi o trzy wymiary: apostołskie pochodzenie, czyli zbudowanie Kościoła na fundamencie Dwunastu (apostołskość początku), trwanie w wierze apostołskiej (apostołskość doktryny) oraz posiadanie władzy, którą Chrystus przekazał Apostołom (apostołskość sukcesji). Ich nośnikiem w Kościele jest biskup, jeśli trwa w wierze Apostołów, w zgodzie z całym kolegium biskupów i w nieprzerwanym łańcuchu sakramentalnego przekazywania urzędu (por. KK 20). Katecheza dojrzała, nacechowana znamionami Kościoła strzeże wiary apostołskiej, trwa w jedności z całym kolegium i troszczy się o nieprzerwane przekazywanie posługiwania apostoł-

skiego. W realizacji zwłaszcza pierwszego zadania katechezy Duch Prawdy wspiera członków Kościoła, udzielając całej wspólnocie charyzmatu nieomylności w wierze (*sensus fidei*), natomiast kolegium biskupów i biskupowi Rzymu – charyzmatu nieomylnego nauczania (por. KK 12, 25)¹¹.

Dzisiejsza sytuacja kulturowa i religijna Polski wymaga obecności katolików dojrzałych w wierze i obecności dojrzałych wspólnot chrześcijańskich, które będą dawały świadectwo miłości Boga do wszystkich ludzi. Katecheza dorosłych ma zatem pobudzać do przechodzenia od wiary podtrzymywanej społeczną tradycją (choć jest ona godna szacunku) do wiary bardziej osobistej i dojrzałej, oświeconej i płynącej z przekonania. Słowa Jana Pawła II z Posynodalnej Adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Europa* wyznaczają współczesnej katechezie dorosłych zadania w procesie tworzenia Kościoła dojrzałego. Dorośli chrześcijanie są wezwani do takiej wiary, która pozwoli im krytycznie konfrontować się ze współczesną kulturą i oprzeć się jej pokusom; skutecznie oddziaływać na środowiska kulturalne, gospodarcze, społeczne i polityczne; ukazywać, że komunია między członkami Kościoła katolickiego i innymi chrześcijanami jest silniejsza od wszelkich więzi etnicznych; z radością przekazywać wiarę nowym pokoleniom; budować kulturę chrześcijańską zdolną ewangelizować najszerzej pojętą kulturę, w której żyjemy (por. EE 50). To jest część duchowego testamentu sługi Bożego Jana Pawła II. Chciał on, by posługa słowa, sprawowanie liturgii i działalność charytatywna były ukierunkowane na budowanie i podtrzymywanie dojrzałej, osobistej wiary. Ale do tego konieczne

¹¹ Trzeba dostrzec teoretyczne poszukiwania formacji teologicznej dorosłych poza wspólnotami lokalnymi i odnieść się do nich krytycznie. Por. E. Eicher-Dröge, *Ein Kerngeschäft in der Krise. Anfrage an religionspädagogische Theorien aus der Praxis theologischer Erwachsenenbildung*, „Religionspädagogische Beiträge“ (2006) 56, s. 37-45.

jest, aby wspólnoty chrześcijańskie zaproponowały katechezę odpowiadającą poszczególnym drogom duchowym wiernych różnego wieku i stanu, przewidując również odpowiednie formy kierownictwa duchowego i ponownego odkrywania własnego chrztu. Szczególnie – zdaniem Jana Pawła II – należy rozwijać (a w razie potrzeby – na nowo podejmować) posługę katechezy pojętej jako kształtowanie i rozwijanie wiary, tak aby ziarno posiane przez Ducha Świętego w sercu człowieka i przekazane przez chrzest wzrastało aż osiągnie on dojrzałość. W stałym odniesieniu do słowa Bożego – zachowanego w Kościele – organiczna i systematyczna katecheza niewątpliwie stanowi podstawowe narzędzie formowania chrześcijan do dojrzałej wiary (por. EE 51).

Chrześcijańska dojrzałość dorosłych i dojrzałość wspólnot chrześcijańskich nie jest sprawą aż tak prostą i oczywistą, jak się to może wydawać. Z pewnością nie sprowadza się wyłącznie do problemu ukształtowania własnego sumienia czy zasad współżycia grupy ludzi na podstawie pozornie chrześcijańskich zasad. Chrześcijanin jest chrześcijaninem jedynie jako członek Kościoła. Nikt nie może być chrześcijaninem na własną rękę. Analogicznie wspólnota wierzących będzie Kościołem tylko w posłuszeństwie Ewangelii i Tradycji. Dojrzałości wspólnoty Kościoła nie potwierdzą najwspanialsze deklaracje czy dobre samopoczucie jej uczestników, lecz posłuszeństwo Temu, w którym Boży plan łaski przybrał formę widzialną. Katecheza dorosłych może wnieść swój wkład w budowanie Kościoła dojrzałego pod warunkiem, że skupi się nie na poprawnym stosunku kleru do świeckich, lecz na prawdzie, że „Kościół nie istnieje dla siebie samego, lecz ma być narzędziem Boga służącym gromadzeniu ludzi i prowadzeniu ich do Niego, w celu przygotowania chwili, kiedy «Bóg będzie wszystkim we wszystkich» (1 Kor 15,28)”¹².

¹² J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*, Kraków 2005, s. 116.

BIBLIOGRAFIA

- Alberich E., *Adulti e catechesi. Elementi di metodologia catechistica dell'età adulta*, Leumann (Torino) 1993.
- Alberich E., Binz A., *Forme e modelli di catechesi con gli adulti*, Leumann (Torino) 1995.
- Blasberg-Kuhnke M., *Was glauben die Alten? Religionspädagogik und Erwachsenenbildung in einer älternden Gesellschaft*, „Herder Korrespondenz“ 59 (2005) 11, s. 567-571.
- Eicher-Dröge E., *Ein Kerngeschäft in der Krise. Anfrage an religionspädagogische Theorien aus der Praxis theologischer Erwachsenenbildung*, „Religionspädagogische Beiträge“ (2006) 56, s. 37-45.
- Huebsch B., *La catéchèse de toute la communauté. Vers une catéchèse par tous, avec tous et pour tous*, Paris 2005.
- Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007.
- Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002.
- Kiciński A., *Ordo initiationis christianae adultorum inspirującym źródłem katechezy*, „Kwartalnik Pastorski Diecezji Siedleckiej“ 4 (2006) 1, s. 61-71.
- Misiaszek K., *Katecheza dorosłych w Polsce – stan aktualny i najpilniejsze potrzeby*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003 s. 209-221.
- Misiaszek K., *Katecheza dorosłych*, w: *Katechetyka szczegółowa*, red. J. Stala; Tarnów 2003, s. 218-254.
- Ribas L.F., *Desafios da Catequese com Adultos. Reflexões teológicas sobre formação de catequistas para adultos*, „Revista de Catequese“ 29 (2006) 114, s. 14-27.